

Umění se stává čtvrtou složkou vzdělání

(Art Becomes the Fourth R)

© 1996, 1998, 2000 Jason Ohler

Poznámka: Originál tohoto článku se objevil v časopise „Education Leadership Magazine“, Říjen 2000. Více informace o umění jakožto čtvrté složce vzdělání najdete na: www.jasonohler.com/fourth

“V době, kdy studenti sami navrhují své webové stránky a doplňují je videem, grafikou a animací pro svoje prezentace, umění se rychle stává složkou základního vzdělání naší doby.”

Jeden z mnoha důvodů, proč jsem šťasten, že jsem pedagog právě v této době nečekaných změn, jsou velké možnosti pro objevy. Pro svá nejlepší pozorování si volím třeba park – oko hurikánu – a dívám se kolem sebe s otevřenýma očima. Když to tak udělám, objevy pak přijdou často docela samy.

Jedno z takových poznání, které jsem objevil před mnoha lety, mi také pomohlo porozumět základnímu posunu, který umožnila internetová revoluce, posunu ve vzdělání. Nemám zde na mysli vytvoření skupin s tzv. rozděleným učením, ani použití hypermedií k asociačnímu učení namísto toho lineárního, ani zpřístupnění znalostí, které odpovídají učebním požadavkům kandidátů pro získání zaměstnání a to na pouhý dotaz, kdekoliv a kdykoliv, ani jiné změny způsobů, jak se dnes učíme či pracujeme. Ačkoliv tyto se podstatně liší od těch z doby před deseti lety, jsou to pouze symptomy větších změn, kterou jsou už tak zakořeněny v naší zkušenosti, že pronikají vše, co děláme a my už je ani nevnímáme.

Poukazuji zde na to, že multimediální prostředí webu, stejně jako naše zkušenosti s počítači, vyžadují, aby studenti mysleli a komunikovali jako designéři a umělci. Nastal věk umění; pryč je starý svět, který se soustřeďoval jen na text a po tak dlouhou dobu nás omezoval. Jazyk umění se stal dalším složkou gramotnosti (Poznámka: v originále článku se říká: „art“ je dalším „R“ v originální sestavě tří „R“: „reading, 'riting and 'rithmetic, tj. čtení, psaní a aritmetika; v češtině tato slovní hříčka bohužel nepracuje). Nemusíme se už dále zdržovat tím, zda by umění mělo mít permanentní a centrální místo v našich školách. Ano, mělo by a my musíme rychle připravit naše studenty, aby se dobře vyznali ve světě, který zdědili a na jehož vytváření se už podílí. V digitálním věku není znalost umění jen „dobrá pro duši“, ale zároveň

umožňuje, jak řekl Elliot Eisner (1988), "přístup ke kulturnímu bohatství" a i k dobrému zaměstnání.

Měl jsem před několika lety úžasný zážitek, který mi pomohl plně ocenit důležitost umění ve výchově. Pozoroval jsem žáka v desáté třídě, jak zápasí se svým počítačem, aby na něm vytvořil multimediální prezentaci pro jeho školní jazykový projekt. Nezápasil s technologií – jako každé dítě v tomto věku už ji uměl ovládat docela snadno. Byla to estetika, která se zdála nezvladatelná. Jak jsem ho pozoroval, když neobratně slepoval dohromady různé video–klipy, grafiku, zvuk, tlačítka a několik těch slov, bylo to, jako kdyby mě udeřila celé kilo bitů: on se vlastně snažil vytvářet umění, ale nikdo mu předtím neřekl jak. A při tom procesu, kde zoufale zápasil s médiem, ztrácel pojem, co chtěl původně komunikovat.

A to nebyl izolovaný případ. Viděl jsem to pak znova a znova, na všech úrovních školy, od přírodních až po společenské vědy, kde eseje, reporty či teze byly předváděny na webových stránkách nebo ve formátu PowerPointu.

V mé době (nebudeme si říkat kdy to bylo) z nás chtěli mít spisovatele, kteří vyrábí svoje výtvořeny jen jakožto kvanta textu. Obrázky se od nás neočekávaly a často ani nebyly potřeba. Přidat zvuk či film nebylo dokonce ani možné. Když jsem napsal svoji první práci ze společenských věd, měl jsem už za sebou léta tréninku v takovéto „slovní montáži“. Ten hoch z desáté třídy si ale sám musel zjistit, jak použít video–technologie, grafiku, hudbu, animaci a zvuk, k čemuž ovšem nebyl trénován, nemluvě už o tom, že neměl ani potuchu, co ta umělecká představitost vlastně je. Jazyk umění zcela nutně zaujímá střed scény v naší kultuře, to jen my, jako společnost, jsme na to ještě nepřišli.

Umění v digitálním věku.

Multimediová komunikace se rychle stala všudypřítomnou a to hlavně kvůli dvěma nedávným přínosům. Za prvé, multimediová technologie, levná a snadno použitelná, slouží už teď jako výrazový prostředek těm, kteří mají umělecké nadání. Stejně jako zpracování textu (word–processing) dalo spisovatelům zcela nové možnosti, i umělcům se nyní otevírá nový svět. Dnes dokonce

každý, kdo umí ovládat počítačovou myš, se může připojit a zkusit to.

Za druhé, webové stránky používají multimediální prezentaci jako jakési Esperanto, rozšiřujíc ho globálně po Internetu. Ohlédneme-li se zpět, zdá se nám teď zcela nevyhnutelné, že se obyvatelé mezinárodně „znetovaného“ světa odpoutali od komunikace, která se točila jen kolem textu a už používají obrázky, diagramy, zvuk, pohyb a jiné univerzální formy komunikace.

Tyto dva přínosy pracují ruku v ruce a získaly umění trvalé místo v životě nás všech. Z toho důvodu by mělo být umění zahrnuto do výchovy ve školách, a to pro všechny studenty, nejen pro ty, kteří by si je vybírali jako hlavní předměty, tj. v oboru umění či návrhářství. I ti, kteří se uměním neživí, ho mohou používat, aplikovat, interpretovat a reagovat na ně způsobem, který prostě před deseti lety vůbec neexistoval.

Dlouhá a klikatá cesta.

Po léta jsme se snažili přesvědčovat úřady o důležitosti umělecké výchovy a to z několika dobrých důvodů, které ale dosud veřejnost příliš nezaujaly. Tyto důvody lze rozdělit do tří skupin. Následující soupis ovšem ani zdaleka nevyjadřuje práci, kterou v této oblasti vykonali experti jako jsou Darby (1994), Eisner (1988) a Egan (1997).

1. Zlepšené vyjadřování. Kdo by neuznal to, že se dítě potřebuje vyjadřovat? Vedle toho, že umění poskytuje učitelům i rodičům hodnotnou informaci o názorech studentů na život a svět, umění také pomáhá odkrývat i jiná nadání studentů, o jejichž zanedbávání v žákově „résumé“ nás Howard Gardner (1993) už varoval. Navíc studium umění vytváří zcela odlišný systém symbolů a rozšiřuje studentovu schopnost využít bohatý objem zdrojů ve škole i mimo ni. Pokud je naším cílem dát mladým prostředky, aby využili svých schopností a mohli dobře komunikovat s druhými, pak je umění zcela jasně cestou, kterou lze toho cíle dosáhnout.

2. Zlepšení poznávání a postoje k věci.

Poznávací a možná i kauzální vztah, který existuje mezi „být činným v umění“ a „zlepšovat poznávací schopnosti“ je patrný v základních

žakovských posudcích (curricula). Prohlášení, jako ono od Murfee (1995), jsou dnes běžná: "Slovní zásoba a chápání čteného se značně vylepšily u žáků základní školy v programu 'Arts Alternatives' v New Jersey"(str. 5)". Prosté uvažování nám už dávno potvrdilo, že takové spojení by nás nemělo překvapit. Koneckonců každé umění potřebuje zkušenost v syntéze a vyhodnocování, která jsou na vrcholu Bloomovy taxonomie (vědy o klasifikaci). Vylepšování schopností v jedné oblasti může pomoci i v druhých. Kromě zlepšení poznávání, umění jsou též motivací, vede studenty k aktivnímu navštěvování školy a mít ní i lepší poměr. Jestliže postoj ke studiu je to hlavní, pak je umění jeho nejlepší spojenec.

3. Multikulturální uvědomění a osobní růst.

Není lepší způsob, jak porozumět a prožívat jednotu i odlišnost obyvatelstva zeměkoule než skrze umění. Centrem přínosu umění je pak zlepšený postoj k sobě samému, ke svému občanství a ke společnosti. Umění prohlubuje naše porozumění rozsahu a hloubky člověčenství, umožňuje nejen kulturní uvědomělost, ale i osobní růst. Tento růst pak může mít mnoho forem, od pohybového vývoje až po zkušenosti s prací v týmu

Navzdory těmto důvodům, veřejnost často považuje umění za něco okrajového, nepodstatného nebo ne zcela důležitého pro přípravu pro zaměstnání a do života. Proto se také vždy umění jakožto učební předmět zruší, když není dostatek peněz. Aby se to nestalo, umění se musí stát čtvrtou složkou vzdělání, stejně jako čtení, psaní a matematika. Kdy se stalo, že by snad školní program uvažoval vyškrtnout některý z oněch tří předmětů? Když se bude umění považovat za nedílnou složku vzdělání a plně vrostle do našeho podvědomí spolu s ostatními třemi složkami, pak se stane opravdu nepostradatelné a nikdo o tom nebude pochybovat. Naštěstí nám právě dnešní multimedia a Internet dávají příležitost, zdůvodnění a širokou základnu k tomu, aby se tak skutečně stalo.

Čeho se obávat.

Každá koncepční revoluce ve výchově přidává nové pedagogické prostředky, i když navíc obsahuje zárodky zneužití. Ještě jsme

nevyvinuli možnosti, jak hledat předem slabiny v tom, co Don Shalvey (2000) nazývá „paradigm du jour“ (šablona dne) a jsme tak předem odsouzeni za to trpět.

Možnost zneužití dobré myšlenky je ještě větší tam, kde se jedná o technologii. Právě skrze ni nás multimediální prostředky spojují s novými možnostmi a izolují od druhých. Bylo by rozumnější hledat tato odcizení už dnes, abychom se jich mohli vyvarovat anebo přinejmenším pochopit, proč se tak stává. V následujících odstavcích se zmiňujeme právě o těch odcizeních, na která je třeba dávat pozor.

1. Digitální bariéra. Jak se budou tyto čtyři komponenty vzdělání stávat součástí osobních rozvoje a budou umožňovat lepší zaměstnání, bude omezení přístupu k těmto možnostem ještě víc separovat privilegované jedince od těch ostatních. I relativně levná technologie bude vždy příliš nákladná pro určitou část obyvatelstva.

2. Trivializace umění. Je možné, že multimedia budou trivializovat umění, jak se bude stávat onou čtvrtou složkou. Koneckonců technologie dělá pro umění to, co udělal wordprocesor pro psaní – dává každému možnost přímo se toho zúčastnit. To ovšem zaplavuje naše informační domény grafikou stejně jako je wordprocesor ji zaplavil slovy.

Někteří lidé asi budou pochybovat, zda to, co zde diskutuji, je vůbec umění jako takové a budou s obávat, zda multimedia neporušují hranici mezi komerčním a krásným uměním. Do jisté míry se tomu tak může stát, ale nehledě na médium, bude zde pořád široké výrazové spektrum. Proto mohou vedle sebe existovat básně stejně jako počítačové manuály a Picasso i PowerPoint budou mít své místo v uměleckém světě.

3. Umění jako reklama. Možná největší nevýhoda tohoto posunu v umělecké komunikaci je, že ačkoliv se od studentů žádá, aby svoje důvody k přesvědčování druhých o svém názorovém stanovisku vyjádřili slovem, výsledek pak vypadá spíše jako reklama. Jakožto kritičtí spotřebitelé, bychom se měli zajímat i o to, jak multimedia ovládají naše smysly a emocionálně nás manipulují.

Máme pravdu, když často pochybujeme, zda tím, že podporujeme multimedia se stáváme spíše částí komunikačního problému než jeho řešením.

Mluvíce o těchto nevýhodách, musíme mít na mysli dva důležité body. Zaprvé, ačkoliv média nám mohou dobře asistovat, nemohou nahradit zrak, talent či zručnost, ať už naučenou či zděděnou. Uměním vždy vlastně něco říkáme, a to podle našich schopností, upřímně, do hloubky a do detailu, to vše má-li naše dílo přežít jakožto něco víc než jen přechodná, izolovaná myšlenka.

Z toho důvodu se stávají i učitelé ještě důležitější, jak nová technologie nabývá na uplatnění. Více než kdy dříve, budou studenti potřebovat učitele pro jejich znalosti a schopnost vést je po účelné dráze k cíli skrze tu všechnu lákavost a rozptýlení.

Za druhé, neměli bychom se příliš obávat, co se stane se slovy ve světě plném obrazů a zvuků. Umění a návrhářství soutěžilo se slovem už od doby Gutenberga a není obava, že by někdy text zmizel. Naopak, poprvé zde vlastně uvidíme text daleko jasněji tím, že porozumíme, kdy a kde nám poskytuje lepší prostředek ke komunikaci ve vztahu s ostatními možnostmi.

Návrhy.

Jak ulehčíme vstup umění do našich škol?

2. Přejmenujme umění jinak a to hlavně nenápadně. Zaprvé – a já žertuji jen napolo – musíme přejmenovat umění na něco jiného. To slovo s sebou nese plno nemilých přívlastků. Být umělcem znamená vést víceméně chudobný život, plný emocionálních bolestí a veřejného nepochopení. Potřebujeme demystifikovat podstatu umění a vidět ho všude kolem sebe, od návrhů stolů či automobilů, přes estetiku, která prostupuje naše websajty až třeba k sochám, které dělají z budov monumenty zájmu veřejnosti.

Navrhuji také, aby si pedagogové vynalezli jakéhosi trojského koně pro své umělecké programy. Říkejme jim řekněme „byznysové komunikace“. Zahrňte je do školních osnov a pak je nechme, ať se

už samy vyvíjí. Pak nám každý – od byznysových kapitánů, kteří konečně začínají chápat důležitost multimédií, až po rodiče a politiky – bude děkovat, jak jsme „viděli daleko do budoucna“. A pamatujme: vidět daleko dopředu, to chce trpělivost a strategii.

2. Najměme více učitelů umění. Potřebujeme si uvědomit, že přesun z textu do multimédií způsobí v našich školách okamžitý rozruch. Učitelé objeví, že nebudou schopni vést a vyhodnocovat studentské multimediální projekty tak účinně jako ty textové, jak byli zvyklí. Abychom tomu zabránili, potřebujeme více učitelů umění, kteří by spolupracovali s těmi, kteří se podílejí na obsahu učebních osnov. V současné době je nutno vyvíjet návrhářskou zručnost, grafické schopnosti a také i schopnosti pro spojení grafiky a slova v jedné prezentaci. Jakmile budeme lépe rozumět, jak pomocí videa, zvuku, hudby a animace lépe komunikovat myšlenky a informace a jakmile se technologie, která podporuje tyto činnosti, stane více dostupná a bude méně orientovaná jen na specialisty, umění se stane základním kamenem vzdělání a pomůže nám i lépe pochopit staré a nové mediální prostředky.

3. Zvýšit požadavky na čtvrtou složku vzdělání v učebních programech. Ovšem tak, jak se stane tato čtvrtá složka částí studentského vzdělávání studentů, je třeba ji i včlenit do každého programu který připravuje učitele na jejich práci.

4. Vyhláseme jakýsi den „umění“. Můžeme na to naplánovat jeden den ve školním roce, kdy bude umění včleněno do oblastí, kde učitelé matematiky, jazyků a vědy budou spolupracovat s uměleckými učiteli na zlepšení komunikace v učebních programech. Můžeme najít takový den, kdy se jedná o něčí narozeniny či historické výročí, které bylo jinak celkem zanedbáváno. Při troše štěstí ho už pak v budoucnu nebudeme potřebovat, stejně jako nepotřebujeme „den čtení“, „den psaní“ či „den aritmetiky“.

Obhajoba umění jakožto součást vzdělání.

Před mnoha lety bylo těžké najít nějaké reference na umění coby čtvrtou složku základního vzdělání. Nyní zcela běžné hledání na Internetu ukazuje, že

mnoho pedagogů i vývojářů různých výrobků vidí umění ne jako čtvrtou, ale dokonce jako první složku. Důvod, proč nazýváme umění až čtvrtou složkou, je tento: ostatní složky umožňují učení a vyjadřování právě v oblasti obsahové. V multimediální světě tato definice „gramotnosti“ také přesně určuje roli umění. Opakovaně slyšíme od výrobců, že jejich zaměstnanci potřebují lepší schopnosti v komunikaci, vytváření týmů, kreativním řešení problémů a podobné schopnosti, které jim umožní, aby se po celý život mohli snadno učit a chápat. Jednou z těchto jiných schopností je právě umění.

Vedle schopnosti, která umožňuje učení a komunikaci v bohatém spektru našich činností, umělecké chápání se také promítá do reálného života. Ty tisíce video-kanálů, tisíce Cdček a DVD, miliony nově vznikajících web-sajtů a ostatní media, která dosud ještě ani nejsou v naší představě, budou potřebovat hudebníky, choreografy, videografy, grafické návrháře, kreativní konzultanty a mnoho jiných uměleckých profesionálů. Umělci se tak dočkají jejich plného uznání.

Díky těmto změnám ve vzdělání se Internet stane nejen revolucí v různých metodách a médiích, ale i ve vzdělání. Potřebujeme, jak řekl David Thornburg (1990), připravit naše děti pro jejich budoucnost spíše než pro naši minulost. Děti musí tedy být plně vzdělané, „gramotné“ a součástí toho je právě ona čtvrtá složka, umění.

Reference:

Darby, J. (1994). The fourth R: The arts and learning. Teachers College Record, 96 (Čtvrté „R“: umění a učení).

Egan, K. (1997). The arts as "the basics" in education. Childhood Education, 73(6), 241–345 (Umění a základy vzdělání).

Eisner, E. (1988). The role of discipline-based art education in America's schools. Los Angeles, CA: J. Paul Getty Trust (Role umělecké disciplíny ve vzdělání na amerických školách).

Gardner, H. (1993). Frames of mind: The theory of multiple intelligences. New York, NY: Basic Books (Stavy mysli: vícenásobná inteligence).

Murfee, E. (1995). Eloquent evidence: Arts at the core of learning. Washington, DC: National Assembly of State Arts Agencies (Přesvědčivé důkazy: Umění jádrem vzdělání).

Shalvey, D. (2000, June). School reform: Can anything be done? Paper presented at the annual meeting of the American Association of Educational Publishers, Washington, DC (Školní reforma: Dá se vůbec něco dělat?).

Thornburg, D. (1990). Preparing our children for their future, not our past. Adult Literacy & Technology Newsletter, 4(1) (Připravovat naše děti pro jejich budoucnost, ne pro naši minulost).

Autorova poznámka: Pro informaci o podepsání elektronické petice, aby se udělalo umění čtvrtou složkou vzdělání, www.jasonohler.com/fourth

Dr. Jason Ohler
President's Professor of Educational Technology and Distance Learning
University of Alaska
1108 F. St.
Juneau, AK 99801
Mail: jason.ohler@uas.alaska.edu
Wbsite: www.jasonohler.com

Phone: 907-463-5685 (home) / 907-465-6427 (office) / 907-321-3648 (cell)